

TEKE ANDRÁS

BIZTONSÁG-RENDESZETTUDOMÁNY: AMI A DIMENZIÓK, ASPEKTUSOK, KOMPONENSEK ÉS KOMPETENCIÁK MÖGÖTT VAN

*„A tudományban a legfontosabb dolog nem is annyira az,
hogy új szabályokat fedezzünk fel, hanem hogy új
gondolkodásmódot találjunk velük kapcsolatban.”*
William Henry Bragg

Egy kiindulási példa a dimenziók megközelítéséhez

„A biztonsági környezet értékelése tartalmazza a szűkebb és tágabb geopolitikai térség biztonsági tendenciáinak, szereplőinek értékelését, az uralkodó biztonságpolitikai irányzatok jellemzőit, a nemzetközi rendszer általános jellemzőit, valamint azokat a kihívásokat, kockázati és veszélytényezőket, amelyre az országnak választ kell adnia.”¹⁷

„A biztonsági környezetnek természetesen a belső jelenségek is részét képezik, amelyek közül a szervezett bűnözés, a feketegazdaság és korrupció, a kábítószeres terjedése, a politikai és vallási szélsőségek, valamint a demográfiai tendenciák jelennek meg potenciális kockázatként.”¹⁸

Az idézet tükrözi a probléma szokványos megközelítését, nem azonosak a szempontok, a belső helyzetnél a szereplők nem lettek nevesítve, és bár látszólag elhatárolja a külső és belső dimenziókat, azonban az összefüggések mélyebb vizsgálata jelzi, hogy a kapcsolódási pontok (az értelmezés ellenére) egységes rendszerbe kellene helyezni a kontextust.¹⁹ Ezek után lássuk, mit tapasztalhatunk a biztonság és a rendszertudomány vonatkozásában!?

Bevezetés

Amikor tudjuk, hogy mit szeretnénk, de nem teljesen ismert az elérési út, vagy ha nem tudjuk, hogy mit szeretnénk, de van elképzelésünk valamilyen preferált megoldásról, s netán valamit adaptálni szeretnénk, akkor rendszerint dimenziókat, aspektusokat, komponenseket és valamiféle összefüggéseket, koherenciát, stb. emlegetünk. Ha valamit másképp értelmez a szakember, a tudós, a politikus és az átlagember, akkor nem egyszerű egy sajátos viszonyrendszer természetének feltárása úgy, hogy a viszonyrendszer elemeinek konszenzusos, szakmai definiálása még nem zárult le.²⁰ Ettől izgalmas a kérdés! Célszerű

¹⁷ Itt az idézett Szerző globálisan a nemzetközi terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek terjedését, az instabil régiókat, a működésképtelen államokat, az illegális migrációt, a gazdasági instabilitás jelenségeit, az információs társadalom kihívásait, globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrásokat, regionálisan a kelet-közép-európai térséget és annak kapcsolódó környezetét említi. Vö: Csiki Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere. In: Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle 2008/8. szám 76-81. o.

¹⁸ Uo. 79. o.

¹⁹ Lásd később: EU belső biztonság és külső biztonság viszonya: hol a dimenziók határa?

²⁰ Ez a korábbi évek tudományos konferenciái kapcsán készült tanulmányok alapján visszakövethető. Vö: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X-XII. kötetek

magának a problémának az azonosításával kezdeni! Ez egy olyan probléma, ami azonnal felveti a problémaazonosítás problematikáját.

A globalizáció világában „osztatlan” biztonságról²¹ beszélünk, ugyanakkor ennek az osztatlan biztonságnak a megközelítése globális/nemzeti/regionális/szövetség szintű és további tagozódása is valamiféle vertikális-horizontális, sok esetben a kompatibilitást nem preferáló struktúrákat/virtuális képleteket követ, vagy önkényesen kiragad elemeket. Ha nem ismertek, vagy „sajátosan értelmezettek”, valamilyen érdekek alárendeltek a vélt vagy valós összefüggések, a viszonyrendszerek, akkor a vizsgálatok során rendszerint a várt/elvárt/vélt eredményre tekintettel kerülnek megválasztásra a vizsgálati szempontok (dimenziók, aspektusok, stb.). Fontos tisztázni, hogy a továbbiakban miféle összefüggéseket keres(s)ünk.

Alapvető vizsgálati szempont a változások és a hatások valós súlyú és összefüggésű figyelembevétel is.

A vizsgálati szempontok megválasztása, csoportosítása, viszonyítása már önmagában hordozza a manipuláció veszélyét, mert ezzel kizárhat fontos elemeket, illetve beemelhet oda nem illőket, vagy nem a vizsgálat tárgyával kompatibilis vizsgálati megközelítéseket alkalmaz, társít, vagy vélelmez.

Az uralkodó intézményi(tárca) szemlélet dominanciája csökkenti a teljes körű, szereplőközpontú megközelítések gyakorlati kivitelezését. A probléma-megközelítés tehát nagyon összetett is lehet, ugyanakkor leszűkülhet egy kiragadott elemre is. Ráadásul a fent említett elemek mellett megjelenik a fókusz, prioritás és súlypont, stb. említése is. Tehát ha valamilyen aspektusból (nézőpontból) valamilyen dimenziót (kiterjedést, arányt) valamely összetevőkre, valamely időszakban, valamely prioritások menetén, kiragadott részletekre fókuszálva vizsgálunk, akkor kérdés, hogy a valós választ kapjuk-e problémára?

A minőségügyben elfogadott a folyamatok, termékek, szolgáltatások, stb. mérése ellenőrzése. Ha csak bizonyos szempontokat vesznek figyelembe, például, hogy egy gyógyszerben benne van-e az előírt mennyiségben és összetételben a hatóanyag, akkor ezzel még nem küszöbölik ki esetleg más mérgező, káros anyagok jelenlétét. Más példa: ha egy orvos megállapítja egy betegről, hogy nincs tüdőgyulladás, és ezzel lezárja a vizsgálatot és a beteg netán elhalálozik, akkor legfeljebb azt lehet kizárni, hogy tüdőgyulladásban hunyt el. A biztonsági/rendészeti folyamatok esetében is indokolt a vizsgálati szempontok validálható és az elvart eredményt garantáló megválasztása.

Szempontválasztás „a la carte”, avagy minden, ami belefér?

Először nézzük meg, hogy a vizsgálati szempontok alatt mit is lehet és célszerű érteni, illetve jelen tanulmány mire alapoz? A dimenzió valamiféle méretbeli összefüggésre utal: „*lat. 1. fiz. térbeli kiterjedés. 2. fiz. valamely mennyiség és az alpmennyiségek közötti összefüggést megadó hatványszorzat. 3. méret, nagyság, arány.*”²² A dimenzió a latin „kimér” igéből ered, és a fentiekén kívül számos jelentése/vonatkoztatása van, míg maga az alapjelentés kiterjedést takar. Ezen túl jelölhet, jelenthet még mértékegységet és akár párhuzamos világot is. Leggyakoribb a külső-belső, területi, alá-fölrendeltségi, közvetlen-közvetett, direkt-indirekt, azaz tartalmi (ebből már következnek a komponensek, egyéb társítások, stb.) megközelítés. De más szakterületi párhuzamok vizsgálati bevonása sem

²¹ Csiki Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere. Nemzet és Biztonság, 2008. szeptember. I. évf. 8. sz. 76. o.

²² Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai kiadó, Budapest, 2003. 142. o.

ritka, például közgazdasági, társadalom-szociológiai, marketing stb. Idekapcsolódik a megközelítési kiindulás (nézőpont), az aspektus: „*lat. 1. látvány, kilátás. 2. tekintet, szemlélet, nézőpont, megvilágítás. 3. külső megjelenés; arculat, jelleg. 4. nyelvt. a cselekvés lefolyásának valamely mellékkörülményét kifejező nyelvi forma, rendszerint igealak. 5. biol. ugyanazon élettérben a tenyészedőre jellemző növénytársulások egymásutánja. 6. csill. Rég. bolygók állása.*”²³ Tehát értelmezhető, mint valamely kilátás(megoldás), kedvező lehetőség, valamely helyzetben rejlő kedvező feltételek összessége, amelyek lehetővé tesznek valamely tevékenységet. Vagy lehet értékítélet alkotásakor egy helyzet, összefüggés egyik megvizsgálási, kiértékelési szempontja a sok lehetőség közül, illetve kifejezett cselekvés, történés jellege a befejezettség, illetve folyamatosság szempontjából. (Sok esetben keveredés tapasztalható a dimenziókkal.)

Nem mindegy, hogy mit veszünk alapul, s itt jön a képbe a komponens: „*lat. összetevő, alkotórész.*”²⁴ Ehhez gyakran kapcsolódik a kompetencia: „*lat. 1. illetékeség, jogosultság. 2. szakértelem. ...*”²⁵ Ideértendő a vizsgálati kompetencia (egyfajta alkalmasság a vizsgálatra), illetve a vizsgálati szempontok megválasztásának kompetenciája. Minden kompetencia egy összetett komponensrendszer is. Tovább bonyolítva, részletezve vagy kiegészítve a sort a fókuszálás, prioritásképzés, hangsúlyozás, kiemelés, differenciálás, szelektálás, stb. még „sajátosabb” megoldásokat eredményezhet.

A vizsgálati módszerek/szempontok mellett fontos a kiindulás is (hipotézis, preconcepció,²⁶ megrendelés, döntés-előkészítés stb.). Sajátos problémát vet fel a jogszabályokból²⁷ való kiindulás. Sok esetben a kutatások kereteit azon jogszabályi hivatkozások adják meg, amelyek éppen az ellentmondások alapját képezik, és önmagukat magyarázzák, indokolják. Mielőtt a várt/elvárt/vélt eredmény érdekében „a’la carte” meghatározásra kerülnének a vizsgálati szempontok, a biztonság és rendészet vonatkozásában célszerű/javasolt az alábbiakat (is) szem előtt tartani:

- A biztonság a társadalmi lét lényeges feltétele volt mindig és az is marad.
- A rendészeti tevékenység a közhatalom gyakorlásának az egyik fajtája.
- Az erőszak állami monopólium, a biztonság nem.
- Egyértelműen célszerű elhatárolni a közigazgatás, a rendészet, rendvédelem, igazságszolgáltatás határait és megjelölni a kapcsolódási pontjait.
- Minden esetben indokolt tisztázni, hogy stratégiai, taktikai vagy operatív szinten történik-e a vizsgálat és intézményi, vagy funkcionális tevékenységi gondolatmenetet követ-e.
- Mely (történelmi vagy valós) időszak vonatkozó fogalmaiból, megközelítésből indul ki a vizsgálat.
- Mely tudományterület/ág vagy szakma vizsgálati módszereit alkalmazza a vizsgálat, azok hogyan viszonyulnak a vizsgálat tárgyához.

²³ U.o. 50. o.

²⁴ U.o. 343. o.

²⁵ U.o. 342. o.

²⁶ Teke András: „Aurea mediocritas” In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII. Pécs, 2011. 154. o.

²⁷ „...meg kell említeni egy sajátos problémaforrást, amely a tisztánlátásunkat tovább nehezítheti: ez a – fegyveres szerveket érintő jogalkotásban előszeretettel használt – „rendvédelem” kifejezés körüli zavart jelenti. Ennek a terminus technikusként a bevezetése szinte megoldhatatlanná teszi a rendészet fogalmának modern és szakma-specifikus megalkotását. Nézzük meg a hatályos szabályozást, és ebből jól érzékelhetővé válik az indokolatlanul vegyes terminológia.” Pallo József: Gondolatok a rendészet fogalmi és alkalmazási kérdéseiről, a Rendőrtisztví Főiskolán – a Magyar Tudomány Napja alkalmából – 2006. november 2-án rendezett szakmai konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

- Mely attitűd határozza meg a probléma-megközelítést.
- A közrend és közbiztonság értelmezése és viszonyrendszere hogyan jelenik meg.
- Az egyén, a közösség, a társadalom, az állam és a makro/mikrokörnyezet viszonyrendszere mennyire definiált.

A fentiek alapján multi -és interdiszciplináris megközelítéssel, azonosítható és ellenőrizhető módszertannal nagy valószínűséggel kizárhatók vagy redukálhatók a nem szerves megoldási szándékok.

Környezet mint meghatározó tényező

A tudományos konferencia címe: „A BIZTONSÁG RENDÉSZETTUDOMÁNYI DIMENZIÓI – VÁLTOZÁSOK ÉS HATÁSOK”. Ebből sajátos helyzet adódik, mert a címet célszerű inverz módon megközelíteni: a változások és hatások oldaláról kiindulva a biztonságra és a rendészettudományra vonatkoztatva, ugyanis valamely tudományág, vagy tudományterület, illetőleg a hozzá kapcsolódó tevékenységi és intézményrendszer vizsgálatokor nem lehet eltekinteni a környezeti kapcsolódási pontoktól.

Ezek a kapcsolódási pontok képezik az alapját annak az indikátorrendszernek, amely segítségével a változások természete, hatásmechanizmusa és prognosztizált alakulása nagy valószínűséggel körülhatárolható és a vizsgálati dimenziók és aspektusok is egzakt módon megadhatók. A jelenlegi globális makrokörnyezetben e-vagy digitális/információs, sőt tudástársadalomról beszélünk, amely önmagában meghatározza a társadalmi cselekvési, gondolkodási irányokat. Egy „túlkommunikált társadalomban élünk.”²⁸ (Ennek a környezetnek a hatásmechanizmusai biztonsági, rendészettudományi szempontból még nem letisztultak.) Ennek lényege, hogy ugrásszerűen bővül az emberek/szervezetek/intézmények tudása és cselekvőképessége, ugyanakkor a több tudás több bizonytalanságot és kockázatot szül. Mi az oka? Mindenek előtt a technikai-technológia lehetőségek a hagyományos gondolkodásmód találkozására úgy, hogy az egyre növekvő struktúrálatlan információhalmaz kezelése nem megoldott és a megoldási szándék/elv/gyakorlat nem mindig követi a változások természetét. Az új technikák/technológiák lehetővé teszik a cselekvés új formáit/megoldásait/kombinálását, de egyidejűleg ellehetetlenítik/átalakítják/kiváltják a cselekvés régi formáit/megoldásait. Ezt egy paradox környezetben tapasztalhatjuk: a globalizáció támogatja a szabványosítást, ugyanakkor a globalizációra épülő főleg gazdasági stratégiák, éppen a különbségekben rejlő profitot célozzák meg, amire a biztonságot és a rendészetet érintő tényezők visszavezethetők.

Az e- vagy információs/digitális/tudástársadalomban a leírható folyamatok egyszerre fejtenek ki pozitív és negatív hatást. Ha sikerül a releváns információkat megfelelő módon azonosítani, összegyűjteni, struktúrálni, az versenyelőnyt, jobb megfelelést, mi több, biztonsági tényezőt jelent, az ellenkezője pedig kiszolgáltatottságot. Keveset beszélünk a digitális analfabétizmusról. „Jelenleg 50 százalékos a digitális írástudatlanság az országban, márpedig ennek a felszámolása elengedhetetlen az információs társadalom létrehozásához”²⁹ A mennyiségi tényezők felerősítik a hatásokat, ami a biztonság és rendészet vonatkozásában új kihívásokat indukál.

²⁸ Jack Trout-Steve Rivkin: Az új pozicionálás, Térnyeres egy gyorsuló világban. Bagolyvár Könyvkiadó, Budapest, 1998. 12. o.

²⁹ <http://www.hrportal.hu/hr/a-lakossag-fele-digitalis-analfabeta-20090203.html> (Letöltés ideje: 2012. 06. 10.)
http://www.hirado.hu/Hirek/2012/06/15/15/Majdnem_minden_masodik_magyar_digitalis_analfabeta.aspx (Letöltés ideje: 2012. 06.10.)

A probléma nem új keletű, már három évtizeddel ezelőtt a mikroelektronikára épülő eszközök³⁰ hatásait vizsgálták a társadalmi életre és arra következtetésre jutottak, hogy a felhasználótól és a felhasználás módjától függ annak megítélése, hogy pozitív vagy negatív hatásról van-e szó. A fentieket árnyalja a következő hivatkozás: „Az államapparátus hatalma a technikai fejlődés funkciójaként jelentősen növekedett. Az elektronikus kommunikációs rendszerek jelentősen növelik az apparátus hatékonyságát, ami kiterjed az egész társadalom ellenőrzésére is.”³¹ (Ez felveti a biztonság és erőszak viszonyrendszerének értelmezését.)

Ebből következik, hogy az államhatalom, így a rendészet lehetőségei az információs társadalom korában lényegesen kibővülnek, így a biztonság, rendészet területén is új megoldások szülehetnek. Ha azonban a technológia-technikai megoldások mellé nem társul releváns gondolkodás, akkor, az információs társadalmi megoldások a már meglévő ellentmondásokat erősítik fel, illetve újakat eredményeznek.

„Az informatikai forradalom kapcsán joggal vetjük fel az ún. „digitális szakadék” problémáját (lásd korábban: digitális analfabétizmus!). Ugyanakkor szerintem a szakadék nem a kultúra és civilizáció, nem is a szubjektív és objektív kultúra között keletkezik, mint történt az ipari társadalomban, hanem az egyéni és a kollektív cselekvőképesség között lesz egyre nagyobb a távolság. Nemcsak attól kell félni, hogy a társadalom egyes csoportjai informatikai analfabétává válnak, de attól is, hogy a jól tájékozott egyének, állampolgárok, társadalmi csoportok számára a korábbi kollektív legitím tekintélyek is törékenyebbé válnak. Vagy szembekerülhetnek a jól tájékozott egyének a tájékozatlan közösségekkel.”³²

A digitális szakadék problémája összefüggésbe hozható a „paradoxon-jelenséggel”, ami korunk egyik kísérő jelenségévé vált. Az információ mennyiségi és minőségi dömpingje a tervezési és ellenőrzési lehetőségeket növeli, ugyanakkor megsokszorozza a hibalehetőségeket és emiatt sebezhetővé teszi azokat, vagy éppen problémává válik.³³ Az információhoz való hozzáférés nem egyenlő mértékű, és sok esetben éppen azok nem jutnak hozzá a szükséges információkhoz, akik legjobban rászorul(ná)nak. A biztonság és az információképesség szoros kapcsolatban van, hasonlóképpen a korábban már megfogalmazott vagyoni lehetőségekhez.

„Vannak olyan átlagos állampolgárok, akiknek a rendőrség által biztosított közrend és közbiztonság jár, és vannak olyanok, akiknek efelett a biztonsági szint felett plusz biztonsági igényeik lehetnek, ha ezt anyagilag képesek megfizetni. Azaz a vagyoni különbségek vonzataként (köz)biztonsági különbségek keletkeznek állampolgár és állampolgár között. Vannak, akik egyenlők és vannak akik még egyenlőbbek az egyenlőkhöz képest.”³⁴

³⁰ Friedrichs, Günter – Adam Schaff: Mikroelektronika és társadalom: Áldás vagy átok. Jelentés a Római Klub számára. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1984.

³¹ Farkas János: A tudástársadalom paradoxonjai

http://www.titoktan.hu/_raktar/_e_vilagi_gondolatok/FarkasJ_Tudast_paradoxonjai.htm (Letöltés ideje: 2012. 05. 12.)

³² U.o.

³³ Lásd Tervezési paradoxon: Teke András: Az integrált intézményi és tevékenységi működés komplex megközelítése a vezetés- irányítás oldaláról, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX. Pécs, 2008. 73-106. o.

³⁴ Szigeti Péter : Vázlat a közbiztonság három dimenziójáról: világrendszer – nemzetállami szint és lokalitás. Forrás: jesz.ajk.elte.hu/szigeti3.html (2005. 05. 13-i letöltés)

Mivel az információkat többféle módon is lehet értelmezni, ezért növekszenek a tervezés és ellenőrzés hibái és gyengeségei,³⁵ ugyanakkor jelentősen kibővül(het)/korlátozódhat az egyéni cselekvőképesség. Elkerülhetetlen tendenciának tűnik, hogy az infokommunikációs eszközök alkalmazása révén a közvélemény egyre nagyobb része lesz képes arra, hogy befolyásolja a valamely módon a folyamatokat, azaz növelje potenciális érdekérvényesítő képességét. Újabb paradoxon: az erőszak állami monopóliuma és a biztonság társadalmisítási igénye közt fennálló összefüggések sajátos megközelítése.

Biztonsági oldalról nézve ennek az az egyenes és nem kikerülhető következménye, hogy a társadalom jelentős csoportjai számára a biztonsági kockázatok nehezen kezelhetővé válnak. Ennek minden esetben szigorítással járó biztonsági/rendészeti következményei vannak és lesznek. Ez felveti új ellenőrzési/felügyeleti/végrehajtási technikák/technológiák alkalmazását, amelyek a magán és közösségi lét meglévő tulajdonjogi, jogi, kulturális és egyéb érdekeit radikálisan befolyásolhatják. A meglévő lehetőségek alkalmazása mindig társadalomfüggő, tehát egy technikai/technológiai alapú új rend ráerőltetése a társadalomra a biztonság nevében, éppen a bizonytalanságot fogja gerjeszteni.

Egyidejű, párhuzamos és ellentétes tendenciák

Amikor a közelmúlt (rendszerátalakítás óta eltelt idő), a jelen és a közeljövő makro- és mikrokörnyezeti tendenciáit, a rendelkezésre álló és várható eszközök, technikák, technológiák, megoldások, lehetőségek, folyamatok stb. viszonyát vizsgáljuk, megfelelő szemléletmód mellett folyamatosan találkozzunk a kockázatok újratemelő problémájával. Ez a kockázat ma jellemzően „paradoxális”. Azaz miközben egyre jelentősebb mértékben növekszenek társadalmi, politikai és gazdasági ismeretek, látszólag megnövekednek, ugyanakkor erősen korlátozódnak a beavatkozási, befolyásolási, kezelési, probléma-megközelítési képességek. A folyamatszemplélet a biztonsági, rendészeti gondolkodásban, döntéshozatalban kényszerpályára(mellőzésre) kerül, azaz a figyelem, igény, elvárás a pillanatnyi, főleg aktuálpolitikai igények kielégítésére irányul.

A klasszikus megelőzés-megakadályozás-megszakítás-felszámolás-helyreállítás-értékelés-fejlesztés szemlélet nem tud következetesen érvényesülni, mert a kiragadott elemek túlhangsúlyozása kap szerepet. A kockázatkutatás és a kockázatok kommunikációja arra mutat rá, hogy tudásunk – bár egyre inkább bővül – egyre inkább esetleges.

A biztonság és rendszertudomány viszonyrendszerének vizsgálatánál gyakoribb példa a korábbi történelmi korok releváns fogalmainak figyelembe vétele, mint az evolutív fejlődés bemutatása. Ugyanakkor a korabeli társadalmi viszonyok, az adott intézmény és tevékenység funkcionális rendeltetése eltért a maitól. Hasonló a helyzet más országok példáinak modellként való felvonultatása is és párhuzamba állítása során. Sok esetben a rendszerváltozás előtti és utáni időszak párhuzamai is torz képet adhatnak.

Fontos elem tehát a társadalomkutatás eredményeinek pontos ismerete és illesztési kompatibilitása. A vizsgálatok rendszerint valamely krízis vagy konfliktushelyzethez kapcsolódnak, amelyet nem nevezhetünk „normális”-nak, ugyanakkor a következtetések a „normális” helyzetre adaptálódnak. Ilyenkor a folyamatszemplélet erősen sérül. A hagyományos értelemben vett társadalmi csoportok átrendeződtek, differenciálódtak. A rendszerváltozáskor/óta bekövetkezett változások leképezése a köznapi és a szakmai

³⁵ Korompai Attila: Regionális stratégiák jövőkutatási megalapozása, Budapest, 1995. A stratégiaalkotás új módszertani kihívásai. www.ecostat.hu/nc/hu/elemzesek/modszertani-fuezetek (Letöltés ideje: 2008. 07. 14.)

gondolkodásban sem történt meg. Közösségekről beszélünk, ugyanakkor a változások az individualizációt erősítik, amely a „magányos tömeg” szindrómáját erősíti, de állami szinten markánsan megjelenik a centralizáció szándéka, mint (látszat)válaszmegoldás, így a biztonság szerves úton történő társadalmisítása egyre inkább „irányítottá/befolyásoltá” válik és markánsan jelenik meg az állami hatalomérvényesítés centralizált intézményesítése.

Az emberi kapcsolatok/viszonyrendszerek, horizontális és vertikális hatásmechanizmusok rendszerváltozás előtti, majd a rendszerváltozást követő, napjainkig alakuló korábbi formái mérhetően átalakultak, ugyanakkor a biztonság, rendészettudományban és gyakorlatban még nem történt adekvát előrelátó reagálás- ezzel együtt a közösségek helye, szerepe megváltozott, a sokat emlegetett életminőség, társadalmi tőke, kapcsolati tőke, stb. új tartalmat nyert, ami befolyásolja a közigazgatás, a rendészet elvárt hatékonyságát, ami ha megtörténne, valódi paradigmaváltást eredményezne a biztonságban, a rendészetben, mivel ezen eredmények integrálása új elméleti alapok elfogadását és alkalmazását is előfeltételezi.

Nem mindegy, hogy parametrikus vagy paradigmaticus megközelítésről³⁶ beszélünk. És ezen belül is a változások a változásmenedzsmentben ismert elsőfokú vagy morfostatikus (a változás egy adott rendszeren belül zajlik, amely maga változatlan marad) vagy másodfokú azaz morfogenetikus (a változás magának a rendszernek a megváltozása) változásról van-e szó? Kérdés, hogy a rendészet vonatkozásban működik-e változásmenedzsment?

A biztonság/rendészet hierarchikus multidiszciplinaként kezelendő (a rendszerelmélet és a szereplők komponensrendszerként való megközelítése alapján), amely képes integrálni a hierarchia minden szintjét érintő (inter)diszciplinákat. Fontos elem ebben a rendszerben a szocializációs folyamatokkal összefüggő komponensrendszer-mechanizmus, amely alapvetően hierarchikus, önmagában nem létező funkcionális rendszer, amely saját szabályai szerint működik, fejlődik és a fejlődése további hierarchizálódást jelent. Funkciói a hatósági érdek- és jogérvényesítés, koordináció, kooperáció, kommunikáció, képességfejlesztés, jövőtervezés, de ezzel együtt az önvédelem, önellátás, közösségi és társadalomfejlesztés is. A biztonság és a rendészettudomány viszonyrendszerének vizsgálatakor a megoldáskeresés fókuszát komplex képességek rendszerére célszerű irányítani.

Komplex vagy integrált?

Gyakran használjuk az integrált és komplex kifejezést mind a biztonság és mind a rendészet vonatkozásában is. Integrált, általános értelemben az, ha valami, az addig egyébként különálló részeknek valamely nagyobb egészbe, egységbe való beilleszkedése, beolvadása, egységesülése útján jön létre és az így létrejött formáción belül az egész működését meghatározó (új) viszonyrendszer alakul ki.³⁷

Az integráció alapja, az egyes elemek, folyamatok, részterületek feladatait önállóan ellátó modulok realizáltikus/tényleges összekapcsolása. (Ebből következik, hogy a vizsgálati szempontoknak ezeket figyelembe kell vennie.)

³⁶ parametrikus= valamely számszerű jellemzőre alapozott, csak méreteiben módosuló, paradigmaticus= az általánosan elfogadott nézetek, fogalomkörök módosítása.

³⁷ Teke András: Az integráció, az integrált rendvédelem és az integrált biztonság. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VII. 37-54. o.

A komplex és az integrált nem egymás szinonimái. A komplex jelent összetettet, bonyolultat, de jelenti a teljességre törekvést, tehát mindent, ami a tárgyhoz, kérdéskörhöz tartozik, azaz semmi se maradjon ki. (Ha komplett a rendszer, akkor teljes.) Lehet valami számszerűen teljes, tehát komplex/komplett, de viszonyrendszerében nem integrált és lehet integrált, de nem teljes, azaz nem komplett/komplex.

Az integrált kifejezés a funkcionális megközelítést támogatja, és az integrált rendszereknél a rendszerműködés kapcsán ez a releváns. A komplex jelző nem fejezi ki adekvátan az integráció, integráltság lényegét. Az integrált rendszerek klasszikus példáját az jelenti, ha egy-egy rendszer a teljes folyamatvolument tekintve egységes egészként, vezetési, irányítási, koordinálási és megvalósítói, kivitelezői, végrehajtói, valamint támogatói/biztosítói/katalizátor al/részrendszerek/elemek komplex, összehangolt, leírható funkcionális együtteseként működik. Ez releváns a rendészetre is.

Ehhez közös integrált adatbázisokra, forrásbiztosításra van(enne) szükség. Akkor igazán integrált a rendszerműködés, ha nincs szükség a különböző alrendszerek/modulok közti külön (eseménykövető) adat/információátvitelre és vezérlési beavatkozásra (kézivezérlésre).

A valós integrált rendszerek érdemi működtetése, a valós menedzsment rendszerek rendészeti, rendvédelmi és biztonsági szférában való alkalmazása a deklarációk, kinyilatkoztatások ellenére nem általános. A szemléletváltás lassú és ezt számos külső tényező is befolyásolja. Az általános összefüggések ismerete és adekvát megértése nélkül fennáll a veszélye a félreértelmezésnek, ami a biztonság és rendészettudomány vonatkozásában is fennáll.

A pozicionálás lehetősége vagy szükségessége-e a fő kérdés?

A digitális/információs környezetben éppen a bekövetkezett változások miatt markáns hangsúlyeltolódások jelennek meg a biztonság és rendészet vonatkozásában. Az időtényező és a korlátozott források miatt növekszik a kockázatok jelentősége. A makrogazdasági válságok közvetlen és áttételes hatásai a biztonság és rendészet területén egyre váratlanabban következnek majd be és egyre átfogóbb lesz a befolyásuk. (Előtérbe kerül a változás-és válságmenedzsment.) Elvárásként jelenik meg a preventív és reagáló rugalmasság szerepe, amivel a biztonsági/rendészeti intézmények felelhetnek a környezet kihívásaira. A környezeti kihívásokra adható érdemi válasz ideje azonban valószínűleg jobban csökken, mint amekkora időt az intézményi működés módosítása igényelne. Megnö a biztonsági/rendészeti működéshez kapcsolódó, elégedettség alapuló értékrend szerepe. Az eddigi hierarchikus intézményi formák mellett előtérbe kerülnek menedzsment mechanizmusok.

A hagyományos SWOT-elemzésben már nem csak a hagyományos tényezőkkel kell számolni, hanem struktúrált módon³⁸ célszerű az összefüggéseket feltárni. Új elemek és szempontok jelennek meg az elemzések során az intézményi célok között is. Mindebből következik, hogy a biztonság és rendészet terén valamiféle lépéskényszer áll fenn. A lépéskényszer egyszerre jelent pozicionálást is. Hogyan kaphat szerepet a biztonság és rendészet terén a pozicionálás? A pozicionálás az érintettek, érdekelték gondolati elérése és ezen csatorna felhasználásával történő befolyásolása elsősorban a marketing³⁹ terén. A

³⁸ Teke András: Ami a kérdés mögött van. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. 42. o.

³⁹ Jack Trout-Steve Rivkin: Az új pozicionálás, Térnyerés egy gyorsuló világban, Budapest, 1998. Bagolyvár Könyvkiadó, ISBN 963 9071 97 8.

pozicionálás összefügg a fókuszálással és a bázisfenntartással, ergo ha fókuszvesztés vagy bázisvesztés következik be, akkor szükségszerűen átpozicionálásról, gyökeres helyzetváltozás esetén pedig újrapozicionálásról beszélünk. (Ehhez természetesen ismerni kell(ene) a biztonság és rendészet valós helyzetét.) Vannak elképzelések a fentiekéről, de konszenzusos megoldás még nem született. Újabb paradox helyzet állt elő: az információk elérhetőségét tekintve néhány kutató szerint ma kevesebb munka újból elvégezni egy kísérletet, mint kideríteni, hogy elvégezték-e már ugyanezt korábban.⁴⁰ Tehát újabb rész megoldások születnek, amely koherenciája nem megoldott. Mindezt felerősíti, hogy szinte minden területen többet elemzünk, mint gondolkodunk. Elegendő a rendészeti statisztikai rendszerre gondolni, ami sok esetben a strukturálatlan, vagy előnytelenül strukturált adatok, információk valamely szempont szerinti csoportosítását, „táblázatosítását”, vagy „ábrásítását” jelenti.

A problémák okainak összetettsége (ok-okozati lánc) megbénítja az embereket, a döntéshozókat, emiatt „nem is akarnak” a teljes helyzettel foglalkozni. A bonyolult helyzetekre rendszerint csak rész megoldás születik. Gyakran elhangzik, hogy „több”= pl. szolgáltatás rendőr, technika, stb.,. Kérdés, hogy valóban a több a megoldás? Romlik a közbiztonság? Tehát több rendőr, több börtön... Kérdés, hogy mi a mérvadó? Egy eredetinek tűnő megközelítés⁴¹ alapján „...ha csak a rendőrök száma és a bűnözés közti nyers korrelációt vesszük, azt tapasztaljuk, hogy amikor több a rendőr, több a bűncselekmény is. Ez persze nem jelenti azt, hogy a rendőrök okozzák a bűnözést, mint ahogy néhány kriminológus érvelésével ellentétben az sem igaz, hogy csökkenni fog a bűnözés, ha a bűnözőket kiengedjük a börtönből.” A megoldást ott célszerű keresni, hogy miért növekszik a rendőrség létszáma? ...azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy „a rendőrök számának növekedése csakugyan jelentősen csökkent a bűncselekmények előfordulási gyakoriságát”⁴². Ebben az esetben is nem csak egy tényezőre vonatkoztatva kell a „több” helyzetét vizsgálni, hanem azon feltételeket is, amelyek lehetővé teszik a „több” hatékonyságának kihasználását (jogi-gazdasági-politikai-társadalmi-stb. környezet). Ha tehát a bizonytalansági tényezők (pénzügyi-anyagi, funkcionális, fizikai, társadalmi, pszichológiai) a biztonság, rendészet területén is mérhető módon megjelennek és azonosításra kerülnek, akkor komoly szerepet kell, hogy kapjon a pozicionálás. Mivel a bizonytalanságok rendszerint valamilyen attitűdhez kapcsolódnak, a legjobb megoldásnak az (irányított) attitűdváltoztatás⁴³ tűnhet: „...hogy attitűdváltozást idézzünk elő, legtöbbször azon az információn kell változtatnunk, amelyre az a bizonyos attitűd támaszkodik. El kell tüntetnünk tehát az ember fejéből a régi hiedelmeket, hogy a helyét új hiedelmekkel töltsük ki.” Mi ennek az alapja? A bekövetkezett változások és azok hatása miatt a biztonság nem értelmezhető a rendszerváltozás előtti felfogás alapján, sőt talán az elmúlt tíz év megközelítése alapján sem. Az a biztonság, már egy más környezetben realizálódott. Megoldás: az át-újrapozicionálás, méghozzá stratégiai alapon. Ilyenkor a régi bevált dolgokra „hálás feladat” új stratégiát építeni, vagy az újat régi néven „eladni”. A pozicionálás változásmenedzselés nélkül nem lehet eredményes: nem szabad a fókuszálatlan irányokba eltérni. A nem egyértelmű és koordinálatlan pozicionálás vagy ennek teljes

⁴⁰ U. o. 14. o.

⁴¹ Steven D. Levitt és Stephen J. Dubner: FREAKONOMICS, Lökonómia, Egy kóbor közgazdász a dolgok mögé néz. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007. 160-176. o.

⁴² U. o.

⁴³ Richard E. Petty és John Cacioppo: „Attitudes and Persuasion”: Classic And Contemporary Approaches, Ohio State University, Westview Press. 1996.

hiánya gátolja a tervezési folyamatokban való részvételt. Hol tartunk? Valamit másolva, a valamit „lebontva” és „kimazsolázva” történtek a lépések, nem volt egységes módszertan, sok az ötletbörze, megjelentek a vágyálmok, eltúlzott tervek, stb.! A stratégiaalkotás (ami nem is volt mindig tetten érhető) nem törekedett a partnerség kialakítására, a nyilvánosság nem volt létszükséglet, az átlagember oldaláról nem mindig értelmezhető dokumentumok keletkeztek.

EU belső biztonság és külső biztonság viszonya: hol a dimenziók határa⁴⁴?

Az Európai Unió biztonságával foglalkozó dokumentumok közül a 2003. decemberben elfogadott Európai biztonsági stratégia, amely Európa biztonságának külső dimenziójával foglalkozik és a 2010-ben elfogadott Európai Unió belső biztonsági stratégiája, „Az európai biztonsági modell felé” sajátosan jelzi a változásokat. A komplex gondolkodás megjelenik a magyar jogalkotásban⁴⁵ is: „Biztonságunk külső és belső dimenziója ezért elválaszthatatlan egymástól.” Hozzá kell tenni, hogy a korábbi hasonló nemzeti dokumentumok szerves kapcsolódása nehezen azonosítható.⁴⁶

Az EU hosszas folyamat eredményeként jutott el idáig, mert rendszerint egyes kiragadott, aktuális problémákra kereste a megoldást. A számos program csak rész megoldást jelentett. Az integrált probléma-megközelítésnek még csak az elején tartunk, de a Tamperén, a Hágai és Stockholmi Programokon át vezető folyamat lassan kezd kiteljesedni.

Deklarált tény: az Európai Unió polgárai számára a biztonság jelenti az egyik fő prioritást. Ezekhez számos jelentés és értékelés kapcsolódik, de azok dimenziói nem mindig kompatibilisek egymással. Elég összevetni az európai biztonsági stratégia (2003) és a belső biztonsági stratégia (2010) megközelítését.

Az EU belső biztonsági stratégiája az Európát napjainkban fenyegető, bűnözéssel kapcsolatos kockázatokra és veszélyekre szándékozik választ adni úgy, hogy nem új kompetenciák létrehozását, hanem a meglévő stratégiák és fogalmi megközelítések integrálását célozza meg.

A belső biztonsági stratégiában már megjelenik a polgárok szükségleteinek (lásd később) és az új helyzethez való alkalmazkodási igény megfogalmazása. A belső biztonság európai fogalma azonban már nemzetállami léptékű! Ez egy új modell-kísérlet, amely elvileg az EU alapelvein és értékein nyugszik, de az intézményi működése teljes egészében visszatükrözi az EU-s intézményi működést-, formális célja, hogy elősegítse Európa fejlődését azzal, hogy a meglévő tevékenységeket összefogja, és meghatározza a jövőbeli

⁴⁴ Az európai biztonsági stratégia és a közös biztonság- és védelempolitika végrehajtása, P7_TA(2010)0061, Az Európai Parlament 2010. március 10-i állásfoglalása az európai biztonsági stratégia és a közös biztonság- és védelempolitika végrehajtásáról (2009/2198(INI)) (2010/C 349 E/13) Európai Tanács által 2003. december 12-én „Egy biztonságos Európa egy jobb világban” címmel elfogadott európai biztonsági stratégia

Európai Tanács által 2008. december 12-én „A biztonság megteremtése a változó világban” címmel az európai biztonsági stratégia végrehajtásáról elfogadott jelentés a Tanács által 2009. november 17-én elfogadott, az EBVP-vel kapcsolatos következtetésekre és „Az EBVP tíz éve – Kihívások és lehetőségek” című nyilatkozat.

Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája, *Az európai biztonsági modell felé*, A Bel- és Igazságügyi Tanács 2010. február 25–26-i ülésén elfogadott szöveget a 2010. március 25–26-i Európai Tanács jóváhagyta. ISBN 978-92-824-2685-2, doi:10.2860/89974, © Európai Unió, 2010. Forrás: www.consilium.europa.eu/infopublic

⁴⁵ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

⁴⁶ Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2073/2004. (IV. 15.) Korm. Határozat 94/1998.(XII.29.) OGY Határozat a MK. biztonság-és védelempolitikájának alapelveiről.

intézkedések alapját képező elveket és iránymutatásokat. Itt már azonban a különböző tervezési és döntéshozói szintek strukturális ellentmondásai is megjelennek. Alapvetően bűncselekményekről van benne szó, ami csak egy szelete a biztonságnak, emellett szerepel benne a kapacitások növelési igénye a természeti és az ember okozta katasztrófák kezelésére is. A dimenziók harmonizációja ez esetben sem történt meg. Mivel nem igazán tisztázott a EU quasi egy államként kezelése, a nemzet állami kompetenciák, a schengeni, EU-s kategóriák biztonsági tevékenységeken belüli viszonya, számos ellentmondás jelenik meg. A biztonság kérdésével az EU-n belül számos intézmény, fórum, ügynökség foglalkozott és szinte minden elnökségi ciklusban az érintett nemzetállamok kötelességüknek érezték, hogy valami maradandót alkossanak, elég sok heterogén megoldás született, ami az utólagos harmonizáció folyamatosságát igényli.⁴⁷

Tevékenység-eljárás-folyamat-rendszer

A globális világban fontos szerepe van az elvárások, igények teljesülésnek. Ha ezt rendszerműködési oldalról vizsgáljuk, akkor ez „termék/szolgáltatási minőséget/igénykielégítést” jelent. A szolgáltatás⁴⁸ esetében fontos az eredmény, tehát a biztonság és rendszet esetében az eredményminőséget, mérést, azonosítást is célszerű definiálni. Ehhez persze célszerű feltenni azt a kérdést, hogy adott esetben melyek a folyamat-és rendszer- jellemzők, milyen szerepe és értelmezése van az elvárások megjelenítésének, és van-e jelentősége a visszacsatolási rendszernek, ha egyáltalán létezik?

A rendészeti intézményi és tevékenységi szabályzók nem követik a klasszikus értelemben vett folyamat- és rendszerszemléletet, hanem csak egyes tevékenységeket, eljárásokat, vagy eljárásorokat írnak le. A kiadott szabályzatok és szakmai elírások elsősorban valamely jogszabályi előírás gyakorlati érvényesítését célozzák meg. Zavaros a rendszer-folyamat-eljárás-tevékenység-esemény rendszerének alkalmazása is, sokszor ellentmondó módon történik. Ha mindehhez dimenziókat és aspektusokat társítunk, akkor azokat is hajlamosak vagyunk mechanikusan értelmezni. A intézmények és a struktúrák értelmezése keveredik. Nincs tisztázva az a viszonyrendszer, amely a struktúra és a folyamatok, a folyamatok és rendszerek illetve az eredmények struktúrára és a folyamatokra való hatását írja le. Ez azért is érdekes, mert a rendszer nem csak a folyamat-eredmény-struktúra (vulgárisan intézmény) irányában működik, hanem – egy jól működő rendszerirányítás esetén – maguk az eredmények is visszahatnak a struktúra/intézményre és a folyamatokra. Tehát a komponensek kölcsönhatásait is hangsúlyozó modell elfogadható/konszenzusos szemléleti/hozzáállási alapot biztosít a kölcsönhatások megértéséhez, és a közöttük meglévő kapcsolatok monitorozásával hatékonyabban javítható a rendészeti tevékenység hatékonysága/hatásossága/minősége/stb. De ehhez teljes körűen figyelembe kell(ene) venni a rendészeti rendszer és a szereplők/érintettek/érdekeltek sajátosságait is.

Milyen kategóriákban célszerű gondolkodni? Például a struktúrában (az állomány létszáma, összetétele, funkcionális megfelelése, feladatkompatibilis alkalmazása stb.); folyamatokban (teljes tevékenységi folyamatok leírása, a szabályzók azonosítása, a kapcsolódási pontok azonosítása, intézkedések száma, megelőzés-reagálás-helyreállítás

⁴⁷ Urszán József: A Harmony projekt: Európa stratégiai válasza a szervezett bűnözés kihívásaira, Nemzet és Biztonság, 4. évf. 2011. július.

⁴⁸ Érdekes, de nem vulgáris párhuzam vonható az egészségügyi szolgáltatási minőségmodellek és a rendészeti szolgáltatás között. Avis Dobedian folyamatminőség modellje ere jó példa lehet.

viszonya stb.); eredményekben (objektumok fenntartása, problémák kezelése, kapcsolatrendszerek kialakítása stb.) Mindehhez javasolt ellenőrizhető mérési lehetőségeket társítani. Ehhez nélkülözhetetlen bizonyos standardok/ előre megfogalmazott elvárások, amely teljesítése szükséges és elengedhetetlen az elvárások/igények eléréséhez/, szabványok felállítása, indikátorok mérhető jellemző (viszonyszám), mely meghatározza, mennyire sikerült kielégíteni egy standardot vagy igényt/elvárást/ meghatározása, értékelése. A folyamatok leírása csak az alap a szemlélet érvényesítéséhez, indokolt az irányítás/szakirányítás rendszerét is kompatibilissé tenni: az, hogy milyen erőforrások felhasználásával, milyen stratégiákkal, milyen célok, igények, elvárások elérése érdekében kerül tervezésre/szervezésre a tevékenység, és a vezetési/irányítási/szakirányítási folyamatok mennyire „fedik le” a funkcionális folyamatokat? Ennek keretében mindig vizsgálni kell, hogy a folyamatok mennyire „teljesek”? Lényegi kérdés, hogy azonosítottak-e a folyamatok lépései (bemenet, kimenet, tevékenység, döntés, várakozási idő, késedelem, stb.), lezártak-e minden visszacsatolást, azaz mindegyik útvonal elvezet-e a következő lépéshez vagy a folyamat végéhez, stb.

Elvárások-igények-elégedettség: ami általában kimarad a vizsgálatokból

A biztonságnak, a rendészetnek a szokásos intézményi-tevékenységi megközelítésen túl számos olyan összetevője, komponense van, amit nem szokás „figyelembe venni.” Ahogyan változik a biztonsági rendszer megközelítése, az érintettek, érdekeltek, felek elvárásai és igényei (ha ennek megfogalmazására van mód), a biztonság és rendészet (nem jogszabályi!) értelmezése, olyan módon és mértékben alakul a biztonság és rendészet komponenseinek értelmezése, és azok gyakorlati jelentősége. Amíg a biztonság területén a klasszikus értelemben vett szolgáltató jelleg érvényesül, a rendészet terén más szempontú kritériumok kapnak nagyobb hangsúlyt. Ha abból indulunk ki, hogy a biztonság és rendészet társadalmi, közösségi, egyéni igényeket is kielégít, akkor indokolt megvizsgálni, hogy maga szükséglet(ek) (needs), az igény (demand), az igénybevétel (utilization of security and police services) és az igény, a megvalósítás közti összhang hogyan jut érvényre, ha egyáltalán érvényre jut. A „hagyományos”, de a biztonság és rendészet terén ritkán alkalmazott kategóriákat is célszerű átgondolni: eredményesség = a megvalósított biztonsági/rendészeti tevékenység a lehető legjobb-e technikai/technológiai értelemben véve a döntéshozó szerint? Mi erre a bizonyíték? Mi a biztonsági/rendészeti kockázatkezelés eredménye összességében?; elfogadhatóság = mennyire ügyfélközpontú és igénykielégítő irányultságú az adott tevékenység/ szolgáltatás? Az érintetteknek/érdekelteknek mi a véleménye róla (ez esetben nem az általános értelemben vett közvélemény-kutatásról van szó!)? Mi lenne egy független megfigyelő véleménye róla? Milyen a megvalósulási környezet?; hatékonyság = az (elért/mért/feltételezett) eredmény eléri-e a maximalizáltnak ítélt keretet az adott feltételek mellett, vagy fordítva adott eredmény szint mellett minimalizált-e a befektetett energia/forrás/stb.? Hogy viszonyul a tevékenységre/beavatkozásra/szolgáltatásra jutó egységköltség az általános költségekhez?; hozzáférhetőség = (időben és reálisan/igazolhatóan) hozzájutnak-e az érintettek/érdekeltek az adott szolgáltatáshoz amikor szükségük van rá? Van-e példa a szolgáltatásnyújtás/beavatkozás/intézkedés meghatározható korlátjára – távolság, fizetésképtelenség, erő/eszközhiány - vagy a szolgáltatás egyértelmű szüneteltetésére?; relevancia = a szolgáltatások összetétele és egyensúlya összességében az elérhető

optimális szinten van-e, figyelembe véve a társadalmi/közösségi és egyéni kategóriák igényeit és szükségleteit?

A fentieket összegezve arra kell(ene) választ kapni, hogyan valósul meg a biztonság/rendészeti irányítás terén a vezetés-irányítás megfelelősége (appropriateness), az erőforrás felhasználás (economical efficiency), a technikai/technológia minőség (technical/technological quality), a stratégiák és célok (strategy and objektív), a kockázatok és változások kezelése (risk and change management), az érintettek, érdekelték elégedettsége (satisfaction).

A biztonság/rendészet egyes komponenseinek relatív súlya attól is függ, hogy magának a rendszernek melyik szintjét vagy részét, hogyan, kinek a megbízásából, milyen céllal vizsgálják és minek a szempontjából. Ezen a téren hogyan valósul meg az esélyegyenlőség, méltányosság (equity), a hozzáférhetőség (accessibility), a biztonsági/rendészeti tevékenység koordinációja, és mindezt milyen tudományos-technikai minőség (scientific technical quality), ezen belül a megfelelőségi és gyakorlati/felkészültségi összetevők egysége, támogatja. „A jót és jól” elvenek a biztonság és rendészet terén is érvényre kellene jutnia, a hatékony döntésmechanizmus (high-quality decision making), illetve magas szintű gyakorlati végrehajtás (megvalósítás) (high-quality performance) által, ami nem nélkülözheti az etikus biztonsági/rendészeti keretrendszer érvényesítését.

Szintek-idődimenziók és realizálás, fogalomzavar minden mennyiségben

Azt sajnos tényként kell kezelni, hogy sem EU-szinten, sem Magyarországon nincs integrált biztonsági és rendészeti képességtervezési mechanizmus. Ennek megfelelően sok a párhuzamosság, az átfedés és a természetesen ezzel együtt a lefedetlen terület is. Komoly gondok jelennek meg a tervezés időhatárait, szintjeit és kategóriáit illetően. A nem strukturált probléma-megközelítés tovább fokozza ellentmondásokat. „*A tevékenység irányultsága-alapértékek érvényesítése, szolgáltató közigazgatás, a biztonság megközelítése (eredmény, állapot, viszonyrendszer), rendészet megközelítése(közigazgatás vagy rendvédelem) mik a szempontok?*”⁴⁹

Mivel a jövőtervezésnek, stratégiai tervezésnek nincsenek stabil alapot biztosító előzményei a rendészetben és az EU által elvárásként jelentkező szakpolitikai rendszer működés is erősen formális, a környezeti hatások erőteljes hatása a funkcionális szükségleteket a szélsőségek irányába tolta/tolja el. Ide kellene sorolni a tervezési horizontokat is.

A tervezés időhatárai egyidejűleg jelzik az ambíció, kompetencia, képesség és lehetőség szinteket. Ez mutatja, hogy a környezeti hatások, az erőforrások és a működési rendszerek ismeretében a vezetés mennyire megfelelő célokat tűz ki. A tervezési rendszer (szintekhez kötve, vertikálisan és horizontálisan) a kitűzött célok eléréséhez szükséges irányok, feltételek, feladatok meghatározását és biztosítását jelenti. A stratégiai tervezést mindig (Top-Down) felülről lefelé célszerű végezni, aminek az ellenkezőjére is volt példa a magyar rendészeti gyakorlatban, utalva arra, hogy a stratégiaalkotás terén nem minden követi az elvárásokat. Keverednek az elnevezések is, ami tovább bonyolítja a helyzetet.

A klasszikus tervezési szintek, -stratégiai tervezés (hosszú távú /3-/5-10 év vagy hosszabb) küldetés, vízió, misszió meghatározása, a taktikai tervezés (közép távú, 1-2 év,

⁴⁹ Forrás: www.police.hu/data/.../alkotmanyos_es_kozjogi_elemzes.doc (Letöltés ideje: 2012.06.10-i letöltés)

program-projekt) pozíció kiterjesztése, az operatív tervezés (rövid távú 1-2 hónap, de főleg napi szint) kapacitások, erőforrások optimális kihasználása- nem letisztult formában jelenik meg, amit bonyolít az üzleti életből átvett megközelítések és időhatárok kritikátlan beillesztése. A katonai (hagyományos kelet-közép-európai, USA és NATO) terminológia, a marketing, speciális területek fogalmai nem kerültek egyeztetésre. Az angol nyelvből átvett kifejezések sok esetben félreértelmezésre kerülnek. A stratégiai-taktikai-operatív szintek (nemzeti-szövetségi stratégia, hadszíntéri stratégia, hadászat, hadászat-hadművelet, hadművelet, harcászat-hadművelet, harcászat) mellett az üzleti tervezésből és a katonai terminológiából „begyűrűzött” az „operational”= műveleti megközelítés és a hierarchiát „felborítja”. Ehhez társulhat ún. hatásalapú, célkitűzésalapú, célpontalapú megközelítés, ami szinte minden esetben ütközik a küldetés-elemzés-célok-célok lebontása-programok-projekt-megvalósítás megközelítéssel és keveri a napi működést a stratégiai folyamatokkal.

Ezt tovább bonyolítják, a formális és szakmai, üzleti célokra készült tervek, a funkcionális és projekttervezés és különféle filozófiákra épülő megoldások. A műveleti információ alapú tevékenység látszólag a proaktív tevékenységi hozzáállást támogatja, pozitívumként emlegetik az alkalmazói, hogy nem utólagos, azonban adat és információbázisa sok esetben eltér a valós folyamatoktól és annak csak egy-egy szakaszát fedi le. Ebből eredeztethető az ún. „intelligenced policing”, amit szervezési és folyamatirányítási szemléletnek is hívnak, és az aktuálpolitikai megoldásokat támogatja. Látható, hogy egyidejűleg nagy választási lehetőséget kap, aki a vizsgálati szempontokat keres, de ugyanakkor csapdahelyzet áll elő, mert nem tudni, hogy mivel is áll valójában szemben.

Befejezés

Nehezen kerüli el a csapdahelyzetet az, aki annak feltételeit önmaga teremti meg, de ezt nem ismeri fel, vagy ha felismeri, akkor megmagyarázza, ahelyett, hogy a megoldás keresné. Remélhetőleg a konferencia kellő impulzust biztosít a kimozdulás felé.